

REMEMBRANCES

(DE VINT ANYS ARRERA)

V. L'HORTENSI GÜELL

ERA petitó com son pare, i més aviat prim que gros. Amb el cap gran i gaylard, cabeyls llargs i sblenats que li queien a floes demunt dels polsos, uyls somniadors quelcom enfusos, un ombra de bigotet demunt son llavi, i al coy l una ampla llaçada negligida... feia l'Hortensi tota una aixerida testa d'artista de Montmartre.

El vaig conèixer a Madrit a la tardor de l'any 1893 i ben bé puc dir que dec an eyl, que a Madrit fes jo la carrera. Ja veuràn: Havent acabat jo els studis a l'Institut, el pare em va portar a Madrit a estudiar per a cathedratic. I cap a Madrit vaig anar amb el cap plè d'il·lusions com tots els que hi van per primera vegada, creient que hi fermen els goços amb llonganiça. Però, arribar a Madrit i perdre totes les il·lusions, tot va ésser ú.—¿Això és la Poor-ta del Sool?... i ara!... ¿Això és la Universitat? ¡ai!... ¿Això és la Quitative, que tant m'havien aponderat?... ¡ai cótl!... ¿Això és el carrer Major?... bah, bah, bah, bahl!... ¡Pare!...

—¿Què?

—M'en vuyl entornar cap a casa.

—I ara, xiquet, ¿que ho dius de bò de bò?...

—Si pare.

Acabat, una pausa enguniosa. El pare arruava el front.

—Però, home, per l'amor de Deul... Després d'un viatge de vint-i-quatre hores... ¿Què ho dius de bò de bò, fylet?

—Si senyor, si que ho dic de bò de bò.

—Però que dirà la gent!... ¿què vols fer una reresa? Quin disgust donaràs a tots!...

I jo ploriquejant però amb accent que demostrava que stava del tot resolt...

—Miri, Madrit no m'agrada ni una sancta gotta, me cau al demunt, m'aplana... M'hi posaria malalt, no m'hi vuyl quedar... m'hi fonc, m'enyoraria massa... I acabat el pitjor de tot, el que més m'amoïna...

—¿Què, digues?

—Fúm-et (1) a parlar en casteylà!... Jo que mai m'en havia vist de més fresques... Això és el pitjor!... vet'ho aquí.

—Però que no ho sabies, xiquet, ants de venir, qu'a Madrit parlaven en casteylà?

—Si, però no sabia que ho fessin tant strany.

Afigúrint-se: A l'arribar, tot brut del viatge, volia rentar-me. A la habitació de la dispesa, no hi havia cap rentamans ni tovaylola. M'en vaig cap a la cuina i dic a la dispesera.

—Desearía lavarme que voy todo susio, vé ustet? y en l'habitación no hay lavamanos.

Sclata amb una gran riatlla la dispesera, i em diu:

—Lávese ahora en la artesa, Señorito. Ya le pondré lavamanos.

Lo de senyorito, anava per mí i em va agradar d'aylò més, mai m'ho havia dit ningú. M'en torno a la cambra i vinga mirar pels recons, per sota el llit a d'alt al sostre... la artesa no sortia en lloc. Cap a la cuina altre cop.

—Diga ustet, y donda está esto que ha dicho ustet?...

*—La artesa? aquí, hombre ¿no la vé V.?—*va dir rient.

—¡Ai rebotrel! *Como hablan ustedes tan raro no l'había entendido... saba?*

Amb això sento que la raspa (que recordo qu'era molt lletja) diu tot baixet: — *Vaya panolil!...* I el mateix la mestressa que la minyona esclafeixen a riure al meu davant. Es comprèn que el meu parlar els hi feia gratia... (Molt bonicl).

Mentre em rentava les mans, jo que dic: *¿Y diga ustet, qué tanemos para comert?*

(1) En aqueylla ocasió vaig usar un altre verb més castig, una paraula d'aqueyles qu'en diuen gráphiques... i perdonin.

—Pues, *cuchifrito de lechal, repoyo y asaúra*.
 —Molt bé diu, vaig dir entre mí. *¿Y con que sa coma l'asaúra, con cuchare o con tanador?* (riatlà). *Quiero dasir que... ca... ¿què quiera dasir asaúra?*...
 —*Asaúra es el bofe ¿no lo sabe V.?*—Ja semblava que s'hi anava enfadant.

—Ah, el bofe, si señora, si ya caigo... el bofe.
 M'en vaig al menjador a ont era el pare i li dic.

—¡Pare!

—Què, xiquet!

—A que carai vol dir bofe?

—Bofa?... (pausa) bofa, has dit?

—Si, senyor, bofee.

—Ah! Bofel... Ja veuràs, no ho sél...

—Doncs, es lo que tenim per a dinar.

—Així rai, home; ja ho sabràs quan ho mengis.

Per cert que el bofe no em va agradar ni gens ni mica.—Doncs bé. Vagin arrearant: *Artesa, repoyo, asaúra, panoli, cuchifrito, lechal, bofe*... ¡Vès, si no n'hi ha per a desesperar-se i fúmer el camp tot a corrents!...

I vostés diràn (si és qu'han llegit fins aquí), bé, però que té que veure tot això... amb l'Hortensi? Doncs, si senyors, si que hi té que veure... Tinguin patientia.

Al veure-m tant decidit a anarm'en de Madrit, el pare stava tot apurat i em diu: Ja veuràs, anem a veure a Don Pepet Güell, qu'és un bon amic i eyl ens donarà un conseyl, tú de seguit t'amoïnes per resl...

I vam anar a cal senyor Pepet. Jo stava mig avergonyit.—No n'hi ha per tant, home, digué el senyor Güell. Miri, d'aquí a quatre setmanes ja parlarà el casteylà meylor que la gent d'aquí. I Madrit ja li anirà agradant de mica en mica, que hi hà coses molt boniques. Demés, jo tinc un fiyl de la seva edat, qu'és pintor, (l'Hortensi, llavors no era a casa) i l'acompanyarà als museus i a tot-arreu, i poden anar a pintar plegats.

—Si senyor, però jo no pinto.

—Tant se val, vosté s'ho mira.

Me van convèncer. Em vaig quedar a Madrit però amb la condició de que per Nadal tornaria a casa.

A l'endemà el pare s'en va anar cap a Reus i jo... cap a cal senyor Pepet. I em surt a obrir l'Hortensi. Més ho! quina sorpresa!... quina deceptió!... L'Hortensi no parlava el català.

—Si, lo entiendo todo, todo, pero no lo hablo. Me falta el hábito. (A ont trobaria jo un hábito, vaig pensar). Pero verá, ya nos entenderemos. Será muy interesante, V. hable en catalán y yo en castellano.

La cosa seria molt interessant però em va contrariar força. ¡Maare de Deul Un fiyl de Reus, que no sap parlar en català...

Però l'Hortensi em va resultar extraordinariament

sympathic. Eyl me feu la stada a Madrit del tot agradívola. I vam determinar que jo li ensenyaria el català. Les nostres converses bilingües, van durar cosa d'un pareyl de setmanes. A mida que jo li anava donant lliçons i eyl anava apprenent la llengua i agafant franquesa amb mí, s'atrevi a parlar en la llengua nadiua, de mica en mica, si bé amb un accent mig avalentianat que no va deixar del tot en tota sa vida.

En les nostres converses, durant els passeigs que feiem quotidianament, jo li parlava de versos i articles que jo feia en català i els hi llegia. Eyl també era afitionat a les lletres i em llegí alguns scrits en casteylà qu'em van agradà molt i els hi vaig traduir.—Home, li vaig dir un dia. Probeu de scriure en català!...

—Teniu raó. Però si no en sél...

—Tot és trencar el glaç. Jo us ho corretgiré i aviat n'apprendreu.

I tot aixerit, tot trempat, al cap de pocs dies em vé i entra tot depressa a ma cambra.

¡Michell!—em diu fent un crit aixordador i donant-me un cop a la squena.

—Stic més content qu'un gínjol.

—I això? m'en al'legro.

—Mai dirieu que us porto?—feu, brotant-li l'allegria pels uyls.

—Què?

—Us porto un article qu'he fet en català!... el primer! ¡Quina gatzara que vam fer!... ¡Quina abraçada més forta ens vam donar!... ¡Apa!—A llegir-lo, vaig fer jo. Vam llegir l'article amb una emotió tant gran que quasi ens queien les llàgrimes a tots dos!... L'Hortensi ja era tot un català. La Pàtria ja havia guanyat un altre litterat.

—Ja no scriuré més qu'en nostra llengua stimada, va dir, ja no vuyl ésser un renegat. Veureu que bé hi scriuré d'ara endavant. No dirèu pas que no aprofitin les vostres lliçons!...

Reialment tant van aprofitar, qu'al poc temps sabia més català litterari el deixeble que no pas el mestre: Aviat em va passar al davant i fins em va arribar a donar lliçons eyl a mí, més d'una vegada.

Cada dia, a la tarda anavam a pintar i a scriure, jo a scriure solsament. Portavam una llibreta cada ú i hi apuntavem ideies, paraules, títols d'articles, imatges, etc. Eyl ademés hi feia puntes, (2) com deia. La Moncloa, el Retiro, la Casa de Campo, els barris baixos de Madrit, les vores del Manzanares, els cementirs... (¡que vegades hem recorregut, plegats!...) eren els llocs predilectes d'exploració i d'inspiració. Ayli llegiem la «Veu», qu'eyl scoltava amb els uyls, segons phrase seva que repetia cada dia. Ayli scriviem les notes per a fer articles, ayli, discutiem, ayli estudiavem. Quan no sabia una paraula

(2) Puntos, apheresi de "Apuntes", dibuixos.

me la preguntava i l'apuntava a la llibreta. De paraules rares, en va reunir unes quantes mils. Cada dia m'en portava una llista. Com més rares o més diferentes del casteylà, més li agradaven.

L'al·legria més gran que podia tenir, era trobar a algún llibre o revista una paraula catalana que jo no sabés, ¡que hò que li donava, preguntar-me paraules... que jo no sabés. Era una gratia.

—¿Va, que no sabeu com ne diuen de les *groselles* en català?

—De les *grosellas*? nó.

—En diuen «ribes». (Riatta de satisfacció).

—I de les *frambuesas*?

—Tampoc ho sé.

—De les *frambuesas* en diuen «gers». (Altra riatta).

—I de les *azufaijas*?

—No sé pas lo qu'és.

—Son els «gínjols». Ja ho deia jo que no ho sabieu. I vinga riure.

—Oh!, no rieu tant, vaig fer jo ja mig picat, no rieu tant!... Ara em toca a mí. Va, que no sabeu vós com ne diuen en català d'una *cisterna*?...

Es posa tot seriós i pensatiu i al cap d'una stona diu:

—Pou? cenia?

—No senyor, nó.

—Safareig?

—Tampoc.

—Aiguarol? Aiguamoyl?—digué després de mol, de pensar.

—Tampoc. Ja hi aneu pel rastre, però no hi feu cap.

—Spereu, ja us ho diré: en diuen anjub, si, anjub.

—Rès d'això.

—Ja m'heu fumut: No'm feu despatientar més, em dono per perdut, dieu-m'ho.

—Doncs bé, en català de una *cisterna* ne diem cisterna, així, cisterna, ¿això, no sabieu?

—¡Ara si què m'heu fet tornar geperut!...

¡Mare de Deu! Quina enrabiada que va pendre!

—Això no té perdó de Deu, creieu-me que m'en venjaré.

Una tarda, jo no pensava ja en la cisterna ni en rès que s'hi assembla..., stavem asseguts a la vora del riu, i s'em posa a contar un conte:

—«Una vegada era un veyl anachoreta tot nú, que vivia vora voreta del mar». (Jo vinga scoltar). Menjava no més herbes, arrels, petxerines i el peix crú qu'agafava. Però vet'aquí qu'un dia a dalt d'un pí molt alt hi va trobar un niu d'aus marines tot plè d'ous. Oh! i qu'eren grossos! Agafa els ous, i li passa pel cap de menjar-se'ls aferrats. ¿Mai dirieu amb quina eina els va fregir?

—Que sap un hom, mare de Deu!...

Apa, dieu!... Vós, que sòu tant saberut?

—Amb una petxerina gran?—em va scaure a dir.

—No, senyor, nó.

—Dins de la closca d'un cranc?

—Nó, nó,—feia tot fregant-se les mans de gust.

—Amb un bocí de llauna?—torno jo.

—Nó, nó. Veig que no ho endevinarèu mail

—Dieu-m'ho: ja'm dono per perdut.

—Doncs, mireu, els va fregir amb una... paeyla, ¿on volieu que 'ls fregís, home?... amb una paeyla,—digué fent una forta riatlada. Ara ja m'he venjat d'aylò de la cisterna. Una altra vegada torneu-hi.

(*Seguirà*).

MICHEL VENTURA.

